

2. Af Bolle Willum Luxdorphs kalenderoptegnelser. 1770—88.

26 November 1770. De 10000 Rdr., som i 6 Aar skulle være lagte til Universitetet af Vei-Cassen, udvirkede Berger skulle tillægges Opfostringshuset.

24 Februar 1771. Jessen angiver Biskop Harboe, at hand ei kom i Kirke-Inspectionen. Biskoppen faaer ved Schumacher en reprimande fra Kongen, at hand egenmægtig har afholdt sig fra de ham anbefalede Forretninger, og at hand herefter som før skal komme der.

27 Februar 1771. Jessen skriver til Bispen, at siden hand igien indtræder i Kirke-Inspectionen, som formodentlig maae være ifølge af Jessens Forestilling, ville hand skikke ham den Kongelige Ordre at føre til Protocols²⁾.

24 Marts 1771. Igaar fik Obermarchallen Brev, at hand skulle blive med 3000 rd. og flere Vilkor. Idag, da Herskabet drog til Charlottenlund, fik hand sin Afskeed. De 3 Hofpræster Cramer, Janssen og Schönheyder gaaer af³⁾.

21 Juni 1771. Var paa Mag. Balles Disputatz paa Borchens Collegium. Den unge Cramer og Petersen Opponenten og inspector Collegii Walkendorphiani . . . ex auditorio.

²⁾ Etatsråd E. J. Jessen var andet medlem af inspectionen. A. Schumacher var Kongens kabinetssekretær.

³⁾ H. F. Janson gik af som tysk slotspræst, men blev 16 Juli tysk Hofpræst. Schönheyder, der havde været dansk slotspræst, blev sognepræst ved Trinitatis kirke.

9 August 1771. Portefeullen kom med 2 haarde og ufortiente Reprimander (1) Commerceraad Bechs afsindige Søn (endog efter Magistratens Vidnesbyrd) havde Kongen bevilget maatte sættes i Tugthuset, naar Faderen med juridiske Beviiser kunde overtyde ham hans Afsindighed. Men Kongens Meening var, at han skulle dømmes til at være afsindig, og derfor udelod sig med, at Cancelliet ikke maatte forelægge ham saadanne Expeditioner, der vare saa meget mod hans Sind og Meening. (2) Forordningen om Hiemme-daab anlangende, da maatte H. M.'s Meening nærmere bestemmes. Det skulde staae Forældrene frit for etc. uden at bruge Betingelser, Indskrænkninger og Formaninger (i Slutningen staaer, at Kongen forventer, at Forældrene ikke forsømmer Børnenes Daab). Endeligen var som Conclusionen til disse Præmisser, at Struensee skulde herefter paraphere med, hvilket ogsaa de facto skete saaledes. Jeg fik Portefeullen om Aftenen sildig og i den øsende Regn gik op til Schumacher, som havde sat sig for med Høyer at rejse om Tirsdag Morgen tilig for at arrangere de kongelige Domainer. De blev Fredagen over og et Kiærlinge Raad besluttet, at ingen Forestilling skulde skee til Kongen, men at Schumacher i Collegii Navn skulde skrive til Struensee. Bone Deus! in qvæ nos tempora reservasti! — Cramers Demission blev approberet¹⁾.

7 November 1771. Cabinetsordre, at Straffen for Fødsel i Dølgsmal skal formildes.

17 November 1771. Hellig Gæstes Kirke. Hr. Hansen²⁾. Hans Anvendelse var især opbyggelig og hierterørende.

14 Januar 1772. Portefeullen kom ned. Herefter skal formodentlig alle Expeditioner først refereres; thi disse vare tilbageholdte. Præsten i Smyrna skal lønnes af Zahlkassen. Stistrups Testamente skal staae ved Magt.

¹⁾ Se om de her omhandlede sager Hist. tidsskr. V. 4. 293 og 297. Schumacher og Høyer vare deputerede i cancelliet.

²⁾ Mourits Hansen † 1799.

24 Februar 1772. Gunnerus faaer Consilium redeundi.

12 April 1772. Hellig Giæstes Kirke. Mag. Fleischer¹⁾. En slæt Prædiken, koldsindig og doven Action. Ingen Følelse af, hvad hand sagde.

2 Juli 1773. Begyndt paa Relationen om Theologorum Forestilling anlangende Attestatzen.

16 Juli 1773. Skrevet en Relation til Printzen i den theologiske Sag²⁾.

23 October 1773. En Forordning om Sabbathens Helligholdelse skal gaae ud. Ligeledes Ruffere og Ruffer-sker straffes³⁾.

17 November 1773. Guldberg sendte mig sin Theologia revelata.

29 December 1773. Udlæst Guldbergs aabenbarede Theologie. Det er Skade, at den grundlærde Mand, der skriver ellers saa fyndig, ikke er bedre Philosoph og Jurist.

25 Februar 1774. En vanartet Pige paa 10 Aar i Hersted Øster anstiller Spøgerie, som Præst og Provst troer at være alvorligt⁴⁾.

7 Juni 1774. Cabinetsordre, at Prof. Jantson ifølge sin Bestalling skal sidde in Consistorio, examinere, censurere p. p., og at Kongen forundrer sig over, at nogen (Prof. Holm) vil gjøre Vanskelighed⁵⁾.

3 Juli 1774. Søllerød Kirke. Hr. Dreyer. 2 uægte Børn bleve ved Møllers Forseelse døbt efter Prædiken⁶⁾.

¹⁾ Rasmus Fleischer, decanus på Kommunitetet og Mag. 1769. Befordret til Skibtvad, Aggershus stift 1773. Død som sognepræst i Ballerup-Måløv 1804, har også ellers ord for at have været en stor disputator, men ingen heldig taler. Wibergs præstehistorie.

²⁾ Se ovenf. arveprinsens skrivelse af 9 Avg. 1773.

³⁾ Se ovenf. Kabinetsordre af 20 Oktober 1773.

⁴⁾ Præst i Herstederne 1747—84 var Peder Lauritsen Schaltz. Provst i Smørum herred uden Tvivl Andreas Marcussen Giøe i Høje Tostруп.

⁵⁾ Se ovenf. Kabinetsordre 1 Juni 1774.

⁶⁾ Luxdorph havde et landsted i Øverød i Søllerød sogn. Der var vakance i dette. Møller må være degnen.

29 Juli 1774. Udlæst *Histoire philosophique des Indes*. Det er beklageligt, at man nu fast ikke læser noget vittigt og grundigt Skrift, uden at det er forfattet af en Fritænker.

16 September 1774. Da Balle, Janson og Ancker forlangede at promoveres til Drs. theologiæ ved Printzens Formæling, afslog Dr. Holm det paa Grund, dels af hans Helbreed, dels fordi Balle havde injurieret ham og ikke vilde give ham Erklæring og derfor levede i vitterlig Synd. Derpaa kom kongelig Ordre, at hand skulle inden 24 Timer erklære sig, om hand ville, hvis ei skulle en anden foreslaaes, og at de skulle leve i Enighed¹⁾.

20 Septbr. 1774. Holm sender sin Erklæring ind, og vi fik Brev fra Printzen, hvad ham skulle svares. Temmelig haardt.

5 Oktober 1774. Biskop Hagerup bliver Prof. theologiæ for et creere doctores.

22 Oktober 1774. Prof. Balle disputerede For- og Eftermiddag, og en svensk Underofficeer ved Printz Frederiks Regimente opponerede imod ham.

1 November 1774. Været ved Docter Graden, hvor saa vel Kofoed som Hagerup opførte sig paa den værdigste Maade.

3 Oktober 1775. Provst Pingel dømmes heelt fra sit Embede. Om Formiddagen var han oppe og hørte sin Bestemmelse, om Aftenen paa Comoedien og saae Tartuffe. Hand skal have sagt, at hand vil bære den lange Kiortel herefter ei qua Præst men qua Professor²⁾.

22 Oktober 1775. Stampe fortalte mig, at Janson som Rector har formaaet Consistorium til at bede Printzen være deres Protector og skaffe dem Thott til Patron. Det sidste havde hand lovet og intet sikkert til det første.

¹⁾ Se ovenf. Kabinetsordre 15 Septbr.

²⁾ Jac Chr. Pingel, professor og stiftsprovst i Odense afskedigedes på grund af hor, og det blev ham forbudt at bære præstekjole.

18 Novbr. 1775. Balles Forslag, at kun tvende Professorer skulle examinere¹⁾.

7 December 1775. Balle besøgte mig og sagde, hand havde hørt, at Hornemann skulde være Professor theologiæ, hvilket hand ei troede og ansaae det for en Skam, at en saa ung Mand skulde træde derind. Dog siger man, at hand er forlovet med Frøken Crane, som er i Balles Huus²⁾.

10 December 1775. Stampe vil ikke, at der i den danske Lov saa tydelig skal sættes, at mand maae ægte sin Far- og Morbroder. Det vil sige, man tillader noget, som man ei rent ud tør nævne³⁾.

8 April 1776. Udlæst Balles Theologie og sendt ham mine Anmærkninger.

6 Maj 1776. G[uldberg] skrev S[uhm] et Brev til med Anmærkninger om hans Historie, især om, at hand for Ungdommen ikke skulde lade indflyde saadanne Reflexioner, der enten kunde føde Jalousi mellem Folkene, saasom de Danske og Norske, eller mellem Stænderne indbyrdes, ligesom og, at Kongerne altid have været elsket af Folket.

12 December 1776. Hornemann Professor theologiæ, skal læse over det gamle Testamente og examinere i sin Orden, saa at kun tre examinere ad gangen, samt faaer 500 Rd.

7 Juni 1777. Saxtorph fortaalte, at der skal være 24000 Rd. Urigtighed efter Kall, og at Balle ved en anden Leilighed kommer til et Ansvar paa 3000⁴⁾.

¹⁾ Se ovenf. kabinetsordre 16 Novbr.

²⁾ Cl. Fr. Horneman var født 1751. Han ægtede 1776 Helene Elis. v. Crane.

³⁾ Fdn. 14 December 1775 om, at der atter skal betales gebyrer for tilladelse til ægteskab mellem slægtninge. Stampe var imod hele loven, da han ej kunde få den sats ud af sit hoved, at når Gnd selv giver en forbydende lov, som skal tjene til regel for alle mennesker, må den være så klar og tydelig, at enhver kan forstå den. Han forstod Levit. 18 ligefrem og efter ordene uden at driste sig til at lægge noget til. Sæll. reg. 1775 14 Decbr. nr. 698. Indlæg.

⁴⁾ Dette er en overdrivelse. Om at Balle skulde være bleven noget skyldig vides intet. Konsistoriets protokol af 24 Marts 1777 viser,

11 Oktober 1777. Det tillades Tuile og Mac Ewoy¹⁾ at oprette en catholsk Skole, uagtet Biskoppen bestemt fraraader dette.

31 Januar 1778. Været paa Akademiet, hvor begge Printzer var. Balle holdt Talen baade i Anledning af Kongens Fødselsdag og forat indvie Communitetet. Nic. Hemmingsen havde indviet det første sammesteds og var en Lollik ligesom Balle, der var den anden Professor af det Land. Hand talte og om en unævnt fremmed, som havde bagtalt os.

1 Februar 1778. Den Mand, Balle talte om, at hand havde bagtalt de Danske, er Michaelis i sit orientalske Bibliothek.

13 Februar 1778. Biskop Brorson tilskrives efter Cabinets Ordre, at Kongen vil adjungere ham Professor Studsgaard²⁾.

16 Februar 1778. En af Decanis navnlig Hansen skal have ført sig slet op og moquerede sig over Indretningen, og nogle af Alumnis skal have forladt Klosteret.

26 Marts 1778. Hr. Quist døde hastig imorges. Igaar be-svimeede hand hos Printzesse Charlotte, som hand skriftede³⁾.

9 December 1778. Guldberg skrev fra Printzen, om jeg vilde træde ind i Commissionen over Communitetet og Skolevæsnet, hvorpaa jeg svarede ja.

3 Marts 1779. Læst Sporons Catechismus til Printzen. Ikke et Ord om Bønnen. Over Alterens Sacramente er hand ikke gandske rigtig.

18 Marts 1779. Kongelig Ordre, at jeg skal i Commissionen om Klosteret og Skolerne og være den første. Ligeledes Aagaard den første i Waysenhuset og Missions Collegio, og [i] første Forsamling bekendtgøres, at Egede bliver Biskop i Grønland.

at J. C. Kall, død 1775, skyldte Frue kirke 3000 rd., som på enkens bøn eftergaves.

¹⁾ Vestindiske plantageejere bosatte i Kjøbenhavn.

²⁾ Se ovenf. arveprinsens brev af 12 Febr.

³⁾ F. P. Quist, konfessionarius.

5 April 1779. Udlæst Jansons *Theologia naturalis*. En meget god Bog. Somme Steder kunde have været noget meere bestemte og ordentlige. Den halve Deel handler om *Authentia S. S. integræ*.

3 Maj 1779. Været paa Hornemanns Disputatz For- og Eftermiddag. Schønheyder og Bluhme opponerede om Formiddagen, Balle og Janson om Eftermiddagen.

31 Januar 1780. Dronningens Gemak. Dr. Balle. Hand sagde, at fra Skabelsen til nu havde levet Fiirsindstyve Tusinde Millioner Mennesker.

20 Oktober 1780. G[uldborg] finder urigtige Forklaringer i B[ibels] nye Testamente anlangende Christi Guddom og fordrer derover hans Erklæring¹⁾.

21 Marts 1781. Var i Frue Kirke. Provst Hviid. Udentvivl pustede han til, at en Herrnhuter, Krogstrup, tienende Etatsraad Hansen, loed ved Stein trykke 2 Prædikener af dem, Provsten holdt paa Christianshavn, som Debes, en Student, havde nedskrevet efter hans Mund. Det skulde været en heel Aargang. Nu er det ved Politimesteren forbudet baade at sælge og viidere at trykke.

27 Maj 1781. Provst Hviid var her og talede med samme Aand, som han pleier²⁾.

6 November 1781. Der siiges, at Balle bliver Harboe adjungeret.

11 November 1781. Biskop Harboe var hos Printzen forat forkynde hans Datters Giftermaal med Dr. Balle.

30 Januar 1783. Balle Biskop her. Hans Moster i Nacschou er død, har givet Legata til 6 à 7000 Rd. og efterlod til ham og Søster c. 20000 Rd.

24 April 1783. Canc. Coll. in pleno. Exorcismus afskaffes ved Cabinets Ordre grundet paa Biskop Harboes

¹⁾ Sorø program 1875, 5. 19.

²⁾ Luxdorphs kone lå da meget syg og døde kort efter. Jacob Hviid var præst ved Frelsers kirke 1766—73, derefter stiftsprovst til sin død 1782.

og det theologiske Facultets Erklæring, og Ritualet anlangende Børne Daaben forandres¹⁾.

9 Maj 1783. Kongen bevilger Biskop Ramus at maae, naar hand ei meere kand forestaae sit Embede, afstaae det til hvem hand vil kalde, men beholde de halve Indkomster²⁾.

14 October 1783. Capellan Kofoed bliver Slotspræst, og Professor Hansen i Ringsted skal strax af Cancelliet gives Kongens Forsikring om et Sognekald i Kiøbenhavn³⁾.

28 November 1783. Været ved Biskop Harboes Parentation, som Baden holdt in Auditorio superiori, hvor hand viiste, at hand var sanctus, prudens, doctus.

17 December 1783. Brun, Autor til Frie Timerne, skal efter Cabinets-Ordre betale 100 Rd., alle Exemplarer confisceres, Subscriptions Listen indleveres, hand selv overhøres af Biskoppen, hvilket er skeet i Schönheyders og Vogelii Nærværelse. Den første skal have paataget sig at underviise ham.

18 December 1783. Der skal sættes en Commission om de danske Skoler i Kiøbstæderne.

26 Januar 1784. Efter Fortælling bandes der nu ikke meere i det Norske Selskab ved Fanden tage mig, men ved Balle tage mig.

24 Februar 1784. Lorck sælger sin Bibelsamling til Hertugen af Würtemberg for $\frac{4}{m}$ Ducater og 100 Ducater til sin Kone og 100 Rd. aarlig Pension for ham eller hende, saalænge Hertugen lever⁴⁾.

13 Juni 1784. Søllerød Kirke. Førstprædiken. Student Paludan conditionerende hos Linstovs. Dette er den Eneste Prædiken, Jeg i mine Dage har hørt, hvori der var ikke

¹⁾ Se ovenf. Kabinetsordre 28 Marts 1783.

²⁾ Denne tilladelse synes ikke at være benyttet. J. Ramus døde 1785, og biskoppen i Ribe, Tønne Bloch, blev hans eftermand.

³⁾ Dr. theol. P. Hansen forflyttedes 1787 fra Ringsted til Helliggeistes kirke. Biskop i Kristianssand 1798. Dr. theol. B. P. Kofod blev hans eftermand i København.

⁴⁾ Josia Lorck, præst ved Fredriks tyske kirke.

eet Guds Ord, men vel en Mængde unyttige retoriske eller Smagens Blomster. Kort sagt, det var en maadelig Hedensk eller Stoisk Declamation¹⁾.

22 Juni 1784. Hr. Ussing vandt sin Sag i Høieste Ret og bliver ved sit Kald²⁾.

20 September 1784. Jfr. Nyerups Inspiration og Fasten befindes at være Bedrageri, da hun har ædt og drukket om Natten.

30 September 1784. Kongen overdrager mig i Grev Thotts Sted Overopsigten med det Nye Testamente, som Birch udgiver³⁾.

6 Oktober 1784. Birch skrev til Bernstorff om Forskud til een Vexels Betaling for de Parmesanske typi. Jeg betalte ham 500 Rd. og skrev til Finantzcollegium om dens Refusion, som jeg fik Dagen efter.

27 Oktober 1784. Udkastet Forestilling om Birchs Nye Testamente.

29 Oktober 1784. Grev Thott sender mig min Forestilling om det Nye Testamente tilbage med et særdeles høfligt Brev.

¹⁾ Rimeligvis den som forfatter bekendte Joh. Paludan, død som sognepræst i Fanefjord 1821. Han blev 1785 resid. kap. i Stubbe-købing.

²⁾ Se ovenf Kabinetsordre 31 Marts 1779. Han havde i mellemtiden havt en ny sag. 23 Maj 1781 blev han dømt ved højesteret overbevist om at have forledt to bønder til mened. Han havde da i nogle år været berøgtet for tyveri og skulde være set opbrydende præsten Agerskovs chatol. Sæll. tegn. 1781, 13 Juli nr. 485. Der blev da nedsat en kommission til at undersøge hans forhold, og det er måske denne undersøgelse, der har ført til den her omhandlede sag. — Ifølge Sæll. tegn. 1785, 1 Juni nr. 494, var han i 10 sager, som han havde måttet anlægge for at fri sig for beskyldninger gjorde mod ham i retten, dømt i 200 rd. mulkt, som han søgte eftergivet, da han umulig kunde betale dem. Efter at han var bleven frikendt i en fiscaliter mod ham anlagt sag, nedsattes mulkten til 50 rd.

³⁾ Kongen gav 2000 rd. dertil; 1500 anvendtes til papir og typer. Resten fik Birch.

10 December 1784. Communiceret den Kongelige Ordre om det Nye Testamente til Birch, Moldenhawer og Adler.

5 Januar 1785. Birch fik Assignment paa de sidste 500 Rd. til det Nye Testamente.

15 April 1785. Besøgt Balle, som gav mig sin Forestilling mod Bastholm¹⁾. Varmt og velskrevet.

18 August 1785. Udlæst Dr. Jansons Forslag til Skolernes og Universitetets Forbedring. Det indeholder meget godt, men anlangende Communitetet og Ligbæringen bliver jeg aldrig Eenig.

6 November 1785. Cancelliraad Voltelen kom fra Bildsteds besatte Pige, som har Omgang med en Aand eller Nisse, der sagde hende adskilligt. Bastholm og Tøde skal have været der. — Grev Schmettau skal efter hans sidste Villie være lagt i en Lehnstoel i Generals Mundering paa en Høi med et Skuur over, og tilsidst skal hand brændes. Hand var een af vore stærke Aander. Hoc est sapere!

27 November 1785. Udlæst les Confessions de J. J. Rousseau. Et ligesaa besynderligt Skrift som Autor selv. Men det gjør mig ondt, at jeg deraf ikke har kunnet fatte saa gode Tanker om hans Gemyt og Hierte, som jeg havde ønsket. Jeg finder ikke, at hand har giort een eeneste god eller ædel Gierning, men derimod mange slette. Erkiendtlighed har aldrig været hans Dyd, og aldrig har hand vaaget over sig selv. Det er snarere Laster end Skrøbeligheder, der have behersket ham.

19 December 1785. Aftensamling in pleno. Endog Biskop Balle samt Moldenhawer og Adeler. Birch har ladet Marcus trække uden at indføre nogen af Moldenhawers Varianter [nogle ulæselige ord.]

20 December 1785. Birch var her. Hand overleverer Marcus, som den er, til hver, men lader den siden omtrække med Varianter af Moldenhawer, som faaer hvert Correctur Ark. Dette skrev jeg til Moldenhawer.

¹⁾ •Vej til hæderlighed for gejstlige*. 1785.

9 Januar 1786. Birch gav mig Marcus.

21 Maj 1786. Schack Rathlou loed mig sige, at jeg ei skulle haste med Skolecommissionens Forestilling, da hand var i Begreb med en Forestilling om, at Janson skulle beskikkes til Prokantzler, hvoraf jeg kunde have Oplysning.

Siden læst Schack Rathlous Forestilling. I Instruxen ophæves Skrivefriheden og følgelig Lyst til Studeringer ganske¹⁾).

5 November 1786. Birch venter at have snart Varianten til Lucas fra Madrid af Moldenhawer.

26 Maj 1788. Birch var her. Jeg maatte skrive paa en Ansøgning om Prolongation paa de 300 Rd. Hand har givet 3 ind før, men Schimmelmänn har kastet alle bort²⁾).

13 August 1788 døde Luxdorph.

3. Afvigende trosbekendelser og heterodoxi.

11 Oktober 1771. Reskr. til biskop Harboe, at kvækerne ubehindret må holde gudstjeneste i et af Th. Lillie på hans plantage på St. Croix opført hus. Sæll. tegn. nr. 359.

26 Marts 1772. Den kejserlige chargé d'affaires havde andraget på, at det måtte tillades gesandtsabet at oprette et fast romersk katolsk kapel i København. Biskop Harboe havde ytret store betænkeligheder derved og i ethvert tilfælde ønsket, at der skulde forlanges ret til ligeledes at oprette et luthersk kapel i Wien; men kongen har resolveret, at kapellets oprettelse skal tillades uden videre påstand om lige frihed for de lutherske i Wien, samt at

¹⁾ Schack Rathlous forestilling er trykt nedenfor, afsnit 5.

²⁾ D. 22 Decbr. 1786 havde Guldberg skrevet fra Århus og lagt Schack Rathlou stærkt på sinde ikke at lade Birchs udgave af det nye testamente sinkes, fordi Moldenhawer var rejst til Madrid uden at give ham sine varianter, der er af såre liden værd. — Efter Schack Rathlous afgang skriver han atter 8 Maj 1789: Le pauvre Birch laudatur et alget. V. E. n'y est plus, et la seconde partie de cette belle edition, que deviendra-t-elle? (Ravnholt). — Som bekendt udkom den aldrig.